

Nederby Vallby

Schaktningsövervakning vid bytomt

Förundersökning och arkeologisk utredning etapp 2

Fornlämning Vallby 104:1 och Nederby bytomt
Nederby 1:15
Vallby socken
Enköpings kommun
Uppsala län och Upplands landskap

Henrik Runeson



Nederby Vallby

Schaktningsövervakning vid bytomt

Förundersökning och arkeologisk utredning etapp 2

Fornlämning Vallby 104:1
Nederby 1:15
Vallby socken
Enköpings kommun
Uppsala län, Upplands län

Henrik Runeson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2014

Omslagsfoto: Schakt draget i anslutning till platsen för Vallby 104:1, vilken efter schaktning visade sig rymma rester efter en jordkällare. Foto från norr av Henrik Runeson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-312-5

Tryck: Just Nu, Västerås 2014.

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	4
Målsättning och metod.....	4
Topografi och fornlämningsmiljö	4
Genomförande	6
Undersökningsresultat.....	7
Referenser.....	8
Kart- och arkivmaterial.....	8
Tekniska och administrativa uppgifter	9
Bilaga 1.....	10
Schaktbeskrivningar.....	10



Figur 1. Undersökningsplatsens läge, markerat med en röd ring. Utdrag ur Digitala Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

En kombinerad schaktningsövervakning och arkeologisk utredning etapp 2 har genomförts inom en bytomt belägen på en villatomt inom fastigheten Nederby 1:15 i Vallby socken ca 1 mil sydöst om Enköping. I ett av de två schakten påträffades en möjlig rest av en jordkällare.

Inledning

Med anledning av att fastighetsägaren till Nederby 1:15 skulle installera bergvärme har en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning utförts av Stiftelsen Kulturmiljövård. Inom tomten, nära det planerade schaktet, fanns i fornminnesregistret också en osäker lämning i form av en möjlig gravhög, Vallby 104:1. Här genomfördes en utredningsgrävning för att kontrollera objektets status.

Målsättning och metod

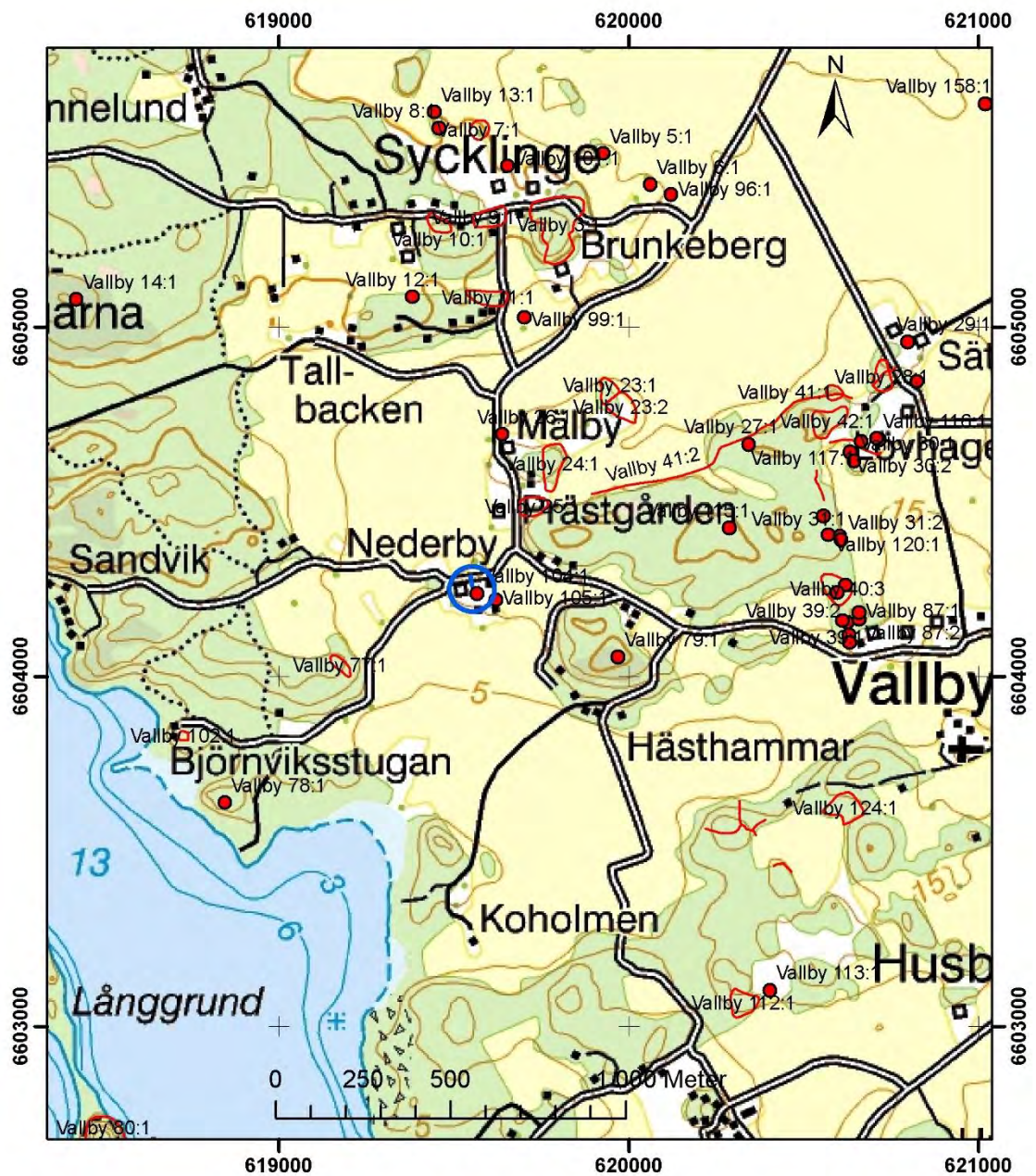
Syftet med schaktningsövervakningen var att se om orörda kulturlager tillhöriga Nedersta bytomt var synliga i ledningsschaktet, och i så fall dokumentera dessa. För utredningsgrävningen var syftet att se huruvida det till status osäkra objektet Vallby 104:1 utgjorde en gravhög, en lämning efter verksamheter kopplade till bytomten eller något annat.

Topografi och fornlämningssmiljö

Nederby ligger på en nivå av ca 15 m ö.h. i ett landskap präglat av stora åkermarker uppbrutna av åkerholmar och mindre skogsområden i höjdlägena. Marken sluttar mot sydväst ned mot Svinnegarnsviken i Mälaren. Ett hundratal meter nordöst om Nederby finns i anslutning till gårdarna Prästgården och Mälby tre gravfält från järnålder (Vallby 23:1, 24:1-2 och 25) samt en mindre lokal med skålgropar (Vallby 26). Ca 400 meter åt sydväst finns ett mindre gravfält (Vallby 77:1). I sydöst ligger ett enstaka röse i krönläge, med en möjlig datering till bronsålder (Vallby 76:1).

Bebyggelse i Nederby i Vallby socken finns belagd på en storskifteskarta 1762 då tre gårdar fanns i norra delen av inägorna. Husens lokalisering ändras något inför enskifteskartan 1824 då den östligaste inägomarken inte längre är bebyggd, medan de två övriga har mer omfattande bebyggelse i norra delen. Det finns dock belägg för namnet Nederby redan under medeltid. 1361 nämns platsen som ett markland (SD 9:2, s. 492, nr 7831).

Vid fornminnesinventering år 1980 uppmärksammades i trädgården till fastigheten Nederby 1:15 en förhöjning som bedömdes kunna vara resterna efter en gravhög. En informant hade vid tillfället för inventeringen meddelat att hans farmor berättat att det på platsen funnits en källare (jordkällare). Men det kunde inte uteslutas att denna anlagts inom en gravhög.



Figur 2. Undersökningsplatsens läge, markerat med en blå ring, samt fornlämningar i närområdet. Utdrag ur Digitala Terrängkartan. Skala 1:20 000.



Figur 3. Storskäfteskarta från 1762 över Nederby med det aktuella området markerad med blå linje. Ej skalentlig.

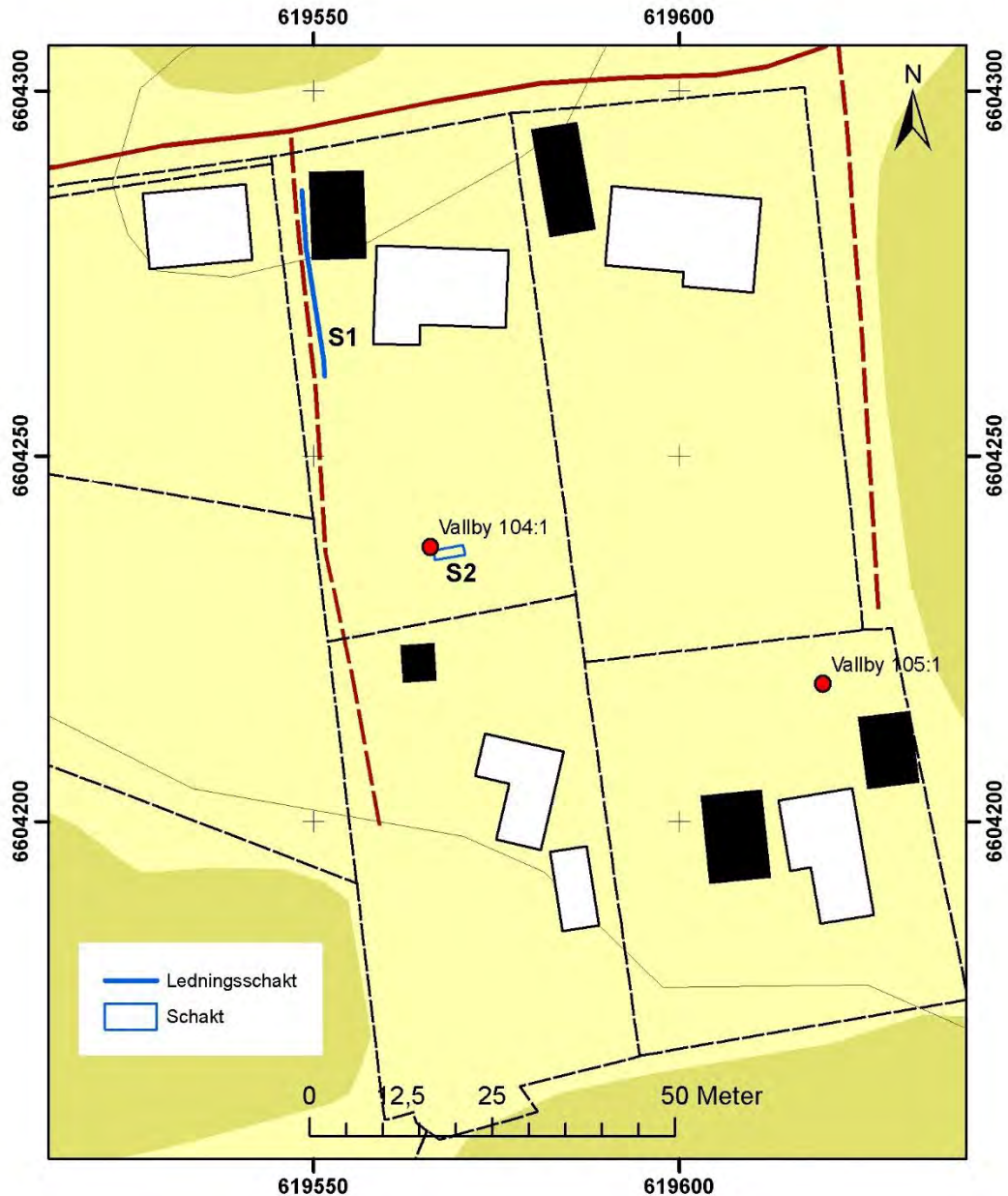
Genomförande

Schaktningsövervakningen och utredningsgrävningen utfördes under sammanlagt en halv dag i november 2013. Schaktningen genomfördes med grävmaskin där grästorv och mylla avlägsnades med maskin, varefter underliggande lager rensades med handredskap i syfte att lokalisera eventuella fynd och anläggningar. Ledningsschaktet var 24,5×0,6 meter stort och utredningsschaktet var 3,5×1,0 meter stort. Efter att schakten dokumenterats fylldes schakten igen.

Schakten dokumenterades genom inmätning med GPS, beskrivning och fotografering.

Undersökningsresultat

Ledningsschaktet drogs parallellt med långsidan av ett garage. Inom schaktet framkom inget av antikvariskt intresse, endast enstaka tegel av recent typ. Inga spår påträffades efter verksamheter kopplade till bytomten.



Figur 4. Plan över förundersökningens schaktningsövervakning och utredningsgrävningen. Skala 1:1 000.

Vid platsen för den lämning som i FMIS bedömts som en möjlig gravhög, Vallby 104:1, drogs ett schakt. "Högen" var från markytan inte möjlig att urskilja eftersom gräsmattan fyllts ut med mylla för att jämna ut ytan. Schaktet drogs dock strax sydöst om den mittpunkt som finns markerad på kartorna. Under det ca 0,20 m tjocka lagret av påförd mylla fanns ett äldre lager med mylla, vars topp sannolikt markerar den tidigare markytan. Detta lager var 0,15–0,20 meter tjockt och följdes av siltig gråbrun undergrund. I västra delen av schaktet framkom ett område med större stenar, 0,2–0,3

m stora, varav en stående, något större sten. Mellan några av stenarna fanns enstaka tegel och glas (av tämligen sentida datering). Sannolikt är detta rester efter den jordkällare som omtalas i beskrivningen av objektet i FMIS. Enligt muntliga källor skall källaren varit i bruk under sen tid, sannolikt åtminstone till sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talen. Det finns inget stöd för att platsen rymt en gravhög.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Fornminnesregistret, Riksantikvarieämbetet (FMIS)

Lantmäteriets digitala kartarkiv:

Lantmäteristyrelsens arkiv:

Storskifte 1762. Vallby socken, Nederby 1-2.

Ortnamnsregistret Institutet för språk och folkminnen. SOFI:

Nederby. SD 9:2, s. 492, nr 7831.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projekt nr:</i>	KM13138
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-5662-13, beslutsdatum 2013-10-24
<i>Undersökningsperiod:</i>	2013-11-11
<i>Exploateringsyta:</i>	15 m ²
<i>Personal:</i>	Henrik Runeson
<i>Belägenhet:</i>	Nederby 1:15, Vallby socken, Enköpings kommun, Uppsala län, Uppland
<i>Ekonomisk karta:</i>	11H 1e Sycklinge SÖ
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF99TM
<i>Koordinater:</i>	x 6604240, y 619560
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	-
<i>Fynd:</i>	-

Bilaga 1

Schaktbeskrivningar

Schakt 1. Ledningsschakt

24,5x0,6 m stort och 0,40 m djupt. Schaktet utgick i norr från en smal yta mellan en mindre grusväg i väster och ett uthus i öster. Överst fanns en 0,05 m tjock gräsvål, följt av ett mylligt, något grusigt lager, ca 0,20 m tjockt. Detta lager förefaller vara påfört. Under detta lager följde mellanbrun lerig silt med enstaka stenar, 0,05–0,15 m stora. Enstaka bitar recent tegel. I norra delen av schaktet var det påförda lagret något sandigare.

Inga fynd, inga anläggningar.

Schakt 2. Schakt inom Vallby 104:1.

Platsen har fyllts ut och planats ut med mylla för att åstadkomma en jämn gräsmatta. Följaktligen är det omöjligt att uppskatta den ursprungliga topografin från ytan. Det är inte möjligt att urskilja den enligt FMIS 12 meter i diameter och 0,6-0,8 m höga ”högen”. Ett schakt grävdes dock på platsen för ”högen”.

Schaktet var 3,5x1,0 m stort och 0,40–0,60 m djupt. Det påförda lagret med något grusblandad mylla (samma fyllning som det påförda lagret i Schakt 1) var 0,20 m djupt och följdes av ett annat mylligt lager vilket var något mörkare och mindre grusigt än det påförda lagret. Detta lager var 0,15–0,20 m djupt. Mot botten av schaktet vidtog ett siltigt gråbrunt lager. I östra delen av schaktet framkom mot botten ett flertal större stenar, ca 0,20–0,30 m stora och en större stående sten, 0,40–0,60 m stor. Kring stenarna framkom enstaka tegel och glas. Sannolikt utgör stenarna rester efter den i FMIS nämnda jordkällaren som skall ha funnits på platsen.

